

Nr 211.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1940 kl. 1/21 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

(3:e avd.)

I propositionen nr 303 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över socialärenden den 31 maj 1940, föreslagit riksdagen att *dels* under femte huvudtiteln anvisa

a) å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor,

b) å riksstaten för budgetåret 1940/41 till Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 7,000,000 kronor,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de särskilda bestämmelser, som erfordras för genomförandet av de av föredragande departementschefen förordade åtgärderna.

Medicinalstyrelsens förslag. I skrivelse den 24 maj 1940 har medicinalstyrelsen hemställt, att ett anslag av 14 miljoner kronor måtte ställas till statens utrymningskommissions förfogande att i samråd med medicinalstyrelsen disponeras för stadsbarns vistelse på landet sommaren 1940. För innehållet i denna skrivelse redogöres å sid. 2—4 i propositionen. Medicinalstyrelsen anför däri bland annat:

Den nuvarande situationen innebär liksom kristider i allmänhet utan tvivel ett hot mot folkhälsan. Den sänkning av levnadsstandarden, som blivit en nödvändighet genom den mer eller mindre fullständiga avspärningen och utgifternas koncentration på särskilda ändamål, torde icke kunna undgå att medföra återverkningar på befolkningens näringstillstånd. Dessa återverkningar medföra enligt gammal erfarenhet bland annat risk för uppkomsten av vissa epidemier och för ett svårare förlopp av olika sjukdomar, såväl de egentliga bristsjukdomarna som också olika infektionssjukdomar och vissa åldrars, främst barns, ungdoms och äldres sjukdomar. Till och med den kraftigaste åldern kan reagera på sådant sätt under en kris. Styrelsen påminner i detta sammanhang endast om utbredningen av tuberkulosen och den epidemiska influensan i anslutning till världskriget 1914—1918, andra exempel på anförda förhållanden att förtiga.

För att möta dessa risker har det allmänna redan vidtagit ett flertal åtgärder. Hit hör till exempel allt som sammanhänger med uppläggande av

förråd, ransonering, viss upplysningsverksamhet, viss understödsverksamhet. Skulle vi utsättas för en krigsvinter, föreligger dock trots alla sådana åtgärder vissa risker särskilt för det uppväxande släktet. Ehuru dessa risker äro störst för barnen i de fattigaste familjerna, kunna de dock sägas småningom hota det stora flertalet barn.

Styrelsen har i denna situation frågat sig, om icke något kunde göras för att under nu förestående gynnsamma årstid stärka barnaålderns motståndskraft. Den åtgärd, som härvid osökt erbjuder sig, är den att söka bereda största möjliga antal barn i städerna möjlighet att under sommaren vistas på landsbygden. Redan under lugna förhållanden har sådant strävande, den s. k. skollovskoloniverksamheten, berett möjlighet till lantvistelse åt mer än 20,000 svenska skolbarn från städer och vissa andra orter, en siffra, som särskilt under nuvarande förhållanden är alltför låg. Tyvärr är det att emotse, att om icke särskilda åtgärder vidtagas, till och med denna verksamhet i år kommer att bliva av betydligt mindre utsträckning än under senast förlutna år. Vissa av de trakter, till vilka skollovskolonier brukat vara förlagda, kunna under nuvarande förhållanden icke mottaga sina vanliga gäster. Även den ekonomiska situationen verkar återhållande. Härav understrykes vikten av ingripande från det allmännas sida.

I fortsättningen hänvisar medicinalstyrelsen till det faktum, att statens utrymningskommission för närvarande har internatförläggningar för mer än 100,000 skolbarn i beredskap att tagas i bruk vid en utrymning. Enligt styrelsens uppfattning skulle det vara till fördel såväl för utrymningskommissionen som för de önskemål styrelsen i sin skrivelse företräder, om dessa förläggningar och utrymningskommissionens hela organisatoriska apparat toges i bruk för skollovskoloniverksamhet under sommaren.

Utrymningskommissionens internatförläggningar äro, anför medicinalstyrelsen vidare, för sitt egentliga ändamål endast avsedda för skolbarn från utrymningsorter i åldern 9—14 år. Emellertid böra såväl yngre barn som barn från andra orter än de egentliga utrymningsorterna beredas möjlighet till lantvistelse i någon omfattning. En dylik möjlighet skulle yppa sig genom den omständigheten, att en viss del av de äldre skolbarnen sannolikt själva kunna svara för sin sommarvistelse utan att anlita internatförläggningarna.

Totalkostnaden — utgifterna för resor inberäknade — uppskattar styrelsen till 13,532,000 kronor. Det har emellertid syntts styrelsen försiktigast att avrunda beloppet till 14 miljoner kronor. I denna kostnadsberäkning ingår icke erforderlig inredning av internat, vilken emellertid då den har för utrymningen bestående värde bör tagas av *utrymningsanslag*.

Medicinalstyrelsen föreslår slutligen, att verksamheten påbörjas snarast, förslagsvis den 7 juni, med den motiveringen, att sommarvistelsen, om den skall ge ett bestående hälsotillskott, bör utsträckas till minst två månader, och att ingen kan veta hur förhållandena utveckla sig mot slutet av sommaren.

Den ordinarie sommarkoloniverksamheten. Propositionen innehåller vidare (sid. 4) en redogörelse för den ordinarie sommarkoloniverksamheten. Därvid framhålles bland annat, att det med nuvarande förhållanden torde vara ganska svårt att bedöma den omfattning koloniverksamheten kan få under den kommande sommaren. Säkerligen är man på de flesta håll besluten att

fullfölja verksamheten så långt möjligt. Vissa hinder däremot ha rests därigenom, att en del sommarkolonier äro så belägna, att de på grund av militära försiktighetsmått icke kunna användas. De kolonier, som äro belägna i Skåne och vid västkusten, torde sålunda icke vara möjliga att i större utsträckning använda under denna sommar. För Stockholms vidkommande torde dock icke uppstå några större svårigheter på grund av sådana omständigheter.

Utrymningsorganisationen. Ett omfattande arbete med upprättande av utrymningsplaner för skolorna i de större luftskyddsarterna påbörjades under höstterminen 1939 efter anvisningar av luftskyddsinspektionen och skolöverstyrelsen.

Sedan statens utrymningskommission den 26 januari innevarande år tillsatts, har under dess ledning även skapats en omfattande organisation för inkvartering och hjälpverksamhet åt de medborgare, som vid luftskyddstillstånd kunna komma att utrymma vissa orter. Sålunda ha tillsatts 33 inkvarteringschefer, vilka såsom kommissionens tjänstemän skola leda och övervaka inkvarteringsarbetet inom dem tilldelade distrikt. I sammanlagt omkring 750 kommuner har kommissionen begärt tillsättande av särskilda kommunala inkvarteringsnämnder, vilka skola svara för verksamheten lokalt. I övriga kommuner åligger det ett ordinarie kommunalt organ, dock ej fattigvårdsstyrelse, att fullgöra av de utrymda medborgarnas inflyttning föranledda arbetsuppgifter. I stort sett är denna lokala organisation numera fullt utbyggd.

Enligt nu föreliggande utrymningsplaner skola något över 100,000 skolbarn i åldern 9—14 år från ett 60-tal orter beredas bostad i de lokaler, som äro avsedda att vid utrymning tagas i anspråk såsom internatförläggningar och för vilkas iordningställande vissa åtgärder redan vidtagits. Vid utrymning skola dessa barn klassvis och under lärares eller annan vårdpersonals ledning begiva sig till de avsedda förläggningarna. I den mån tillräcklig personal icke medföljer från utrymningsorten skall inkvarteringsnämnden svara för anställande av ytterligare personal. Resorna ske gratis på statens bekostnad, medan föräldrarna för barnens vistelse i princip äro skyldiga att betala en dagavgift av 70 öre per barn. Personlig utrustning, matbestick och mugg, toalettartiklar, ombyte av kläder samt filtar och madrassvar skola vid utrymning medföras av barnen själva. Härvid förutsättes, att hemkommunen eller enskilda organisationer i hemorten träda hjälpsamt till för anskaffande av utrustning åt barn, vars föräldrar icke ensamma orka med denna börda.

Departementschefen. Departementschefen har i ärendet gjort följande uttalande:

De synpunkter medicinalstyrelsen i sin skrivelse anfört beträffande betydelsen av lantvistelse under sommaren för det uppväxande släktet äro värda allt beaktande. Det nuvarande läget synes, därest icke särskilda åtgärder vidtagas, leda till en beklaglig begränsning av koloniverksamheten, medan krisförhållandena i stället göra en väsentlig utvidgning önskvärd.

Vid övervägandet av mera allmänna åtgärder ågnade att öka motstånds-

kraften hos det uppväxande släktet inför en kommande och måhända ganska påfrestande vinter, torde man i första hand böra lita till föräldrarnas egen medverkan. Det synes angeläget, att man hos föräldrarna inskräper allmänna hälsoregler och särskilt vikten av att den kommande sommaren tillvaratages såsom en hälsokälla för barnen. Åtskilligt bör i den vägen kunna vinnas genom upplysning, råd och propaganda avsedd för alla föräldrar, städernas såväl som landsbygdens. En dylik propaganda synes mig böra komma till stånd i samverkan mellan medicinalstyrelsen och statens informationsstyrelse.

Då det gäller städernas och industrisamhällets föräldrar, bör deras intresse väckas för att tillvarataga alla de möjligheter, som finnas för utflyttning av barnen till landsbygden. Här sammanfalla hälsoskäl med ett försvarspolitiskt motiv. De större städerna och industriorterna utgöra nämligen som regel luftskyddsorter av den typ, för vilken utrymning planeras. Självfallet skulle utrymningen från dessa orter, om en sådan av militära skäl bleve aktuell under sommaren, i hög grad underlättas, om barnen redan vore kring-spridda på landsbygden. Utrymningen vore därmed i själva verket redan till hälften verkställd.

Det är att förvänta, att de synpunkter, som här antytts, komma att i största utsträckning beaktas av ett stort antal föräldrar, som själva ha möjlighet att anskaffa bostad åt sina barn hos släkt eller vänner på landsbygden. En stimulans bör emellertid beredas denna utflyttning, därigenom att barnen, liksom vid utrymning, åtminstone då det gäller längre avstånd beredas fria resor. Detta bör dock endast medgivas under förutsättning att lantvistelsen såsom regel utsträcker till två månader.

Ett mera svårlost problem erbjuder sommarvistelsen för de barn, vilkas föräldrar icke själva kunna ordna bostad på landet, utan äro hänvisade att söka platser vid skollovskolorna. Den av medicinalstyrelsen anvisade lösningen, att statens utrymningskommission skulle erbjuda sina för utrymning avsedda skolinternat såsom sommarkolonier, finner jag godtagbar under de här rådande förutsättningarna, d. v. s. då det även gäller att för underlättande av en eventuellt kommande utrymning förflytta så många barn som möjligt från städerna och industrisamhällena till landsbygden. Utrymningskommissionen synes vara den myndighet, som snabbast skulle kunna lösa det otvivelaktigt mycket omfattande organisatoriska problem, som är förknippat med inkvartering av ett så stort antal barn. Utrymningskommissionen skulle därjämte på detta sätt få ett tillfälle att pröva, hur dess för evakuering och inkvartering uppbyggda organisation i praktiken komme att fungera. Vid internatens användande för sommarvistelse få kostnader givetvis nedläggas på erforderlig utrustning, men därvid vidtagna åtgärder bliva till gagn även för en framtida utrymning.

Jag förordar sålunda, att statens utrymningskommission får i uppdrag att efter samråd med skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen i detalj planera och verkställa den utflyttning av skolbarn från större städer och industrisamhällen varom här är fråga. Det torde därvid av rent organisatoriska skäl vara nödvändigt, att tyngdpunkten i verksamheten lägges på de kategorier skolbarn, som ingå i kommissionens utrymningsplaner, d. v. s. skolbarn i åldern 9—14 år inom de luftskyddsorter, som redan planerat skolbarnsutrymning. Emellertid bör med hänsyn till det nu föreliggande syftet rörelsefrihet medgivas i vissa avseenden. Sålunda bör kommissionen beträffande orterna ha möjlighet att i begränsad omfattning gå utöver den angivna ramen, om önskemål därom framställes. Särskilt bör vidare beaktas, att åttaåringarna åtminstone i någon utsträckning böra beredas tillfälle att medfölja till internatet. Denna kategori skall för övrigt till hösten övergå i utrymningsklientelet, medan den nu högsta åldersgruppen samtidigt automa-

tiskt utgår ur klientelet. Beträffande åtgärder för den sistnämnda gruppen, vilken står i begrepp att lämna skolan, bör samråd ske med arbetsmarknads-kommissionen. Slutligen bör utrymningskommissionen i samråd med medicinalstyrelsen även ha möjlighet att ekonomiskt eller organisatoriskt stödja koloniverksamhet för mindre barn, i den mån dylik verksamhet på enskilt eller kommunalt initiativ kommer till stånd. Detaljerade riktlinjer för en sådan verksamhet torde icke här behöva uppdragas.

Den utflyttning, som här avses, bör vara fullt frivillig. Föräldrarna böra tydligt underrättas om vad saken gäller och utflyttning icke verkställas, förrän de lämnat sitt medgivande därtill. Medgivandet bör såsom regel gälla en vistelse på två månader. Vid uttagningen och uppdelningen av barnen bör samarbete om möjligt ske med de existerande koloniföreningarna. I den mån utrymningskommissionen erbjuder dessa ersättningslokaler för kolonier, som nu icke få utnyttjas, torde den utrustning och inredning, som kan lösgöras från den gamla lokalen, böra överföras till den nya. Koloniföreningarna böra driva sina kolonier i de gamla eller av utrymningskommissionen anvisade nya lokalerna i vanlig omfattning och på vanligt sätt. Synbarligen är detta så mycket mer angeläget i de fall, då urvalet av de äldre koloniernas klientel sker efter särskilt utpräglade medicinska grunder. Där omständigheterna så tillåta, kan möjligen den förändringen efter överenskommelse vidtagas, att de existerande koloniföreningarna i större utsträckning än tidigare inrikta sig på mindre barn, medan de äldre barnen utflyttas genom kommissionens försorg. Trots utflyttningens frivilliga karaktär bör den organisation, som på utrymningsorten skapats för obligatorisk bortflyttning, så långt möjligt följas. Förberedelserna på utflyttningensorten böra sålunda ledas av utrymningschefen och de enligt utrymningsplanen för skolorna utsedda utrymningsledarna i samverkan med lärarkåren i övrigt. Jag förutsätter, att lärarpersonalen kommer att medverka enligt de uppgjorda planerna vid transporterna och på förläggningarna såsom vid utrymning. På inkvarteringsorten åligger liksom vid utrymning huvudansvaret för internatens drift de kommunala inkvarteringsnämnderna. All den samverkan med frivilliga organisationer som är möjlig att uppnå bör eftersträvas. Särskilt böra dessa krafter anlitas för att, där så erfordras, bättra på barnens personliga utrustning.

De av medicinalstyrelsen angivna skälen för tidigast möjliga påbörjande av verksamheten finner jag naturliga. Kungl. Maj:t har också i en denna dag utfärdad kungörelse meddelat bestämmelser om tidigare skolavslutning i de orter, som beröras av utflyttningen och inkvarteringen.

Vad slutligen beträffar kostnaderna för verksamheten torde till en början böra fastslås, att föräldrarna i princip och i analogi med gällande utrymningsbestämmelser skola vara skyldiga att bidra därtill. Emellertid bör samtidigt tillses, att familjer, som på grund av rådande förhållanden redan äro ekonomiskt hårt pressade, icke betungas utöver vad som rimligen kan begäras i fråga om barnens personliga utrustning. Fastmera bör i sådana fall sommarvistelsen medföra en lättnad i försörjningsbördan. Jag förordar för den skull, att sådana barn befrias från avgift där försörjaren är eller innevarande år under längre tid varit inkallad i militärtjänst eller där föräldrarnas (vårdhavarens) för föregående år beskattningsbara inkomst uppgår till högst 1,000 kronor. I övriga fall bör såsom ersättning för sommarvistelsen utgå en avgift av 70 öre per dag och barn. Dock bör undantag från avgiftsskyldigheten kunna medgivas i sådana fall, där familjens ekonomiska ställning avsevärt försämrats, sedan det beskattningsbara beloppet fastställts. Prövningen av frågan huruvida avgift skall utgå eller ej torde vid en så enkel gränsdragning kunna överlätas åt utrymningsmyndigheterna på utflyttningensorten efter de nämnda direktiv, som utrymningskommissionen finner erforderligt utfärda. Fram- och

återresa för barnen såväl vid vistelse vid redan existerande kolonier som vid utflyttning genom kommissionens försorg bör ske på statsverkets bekostnad enligt av kommissionen utfärdade bestämmelser. Under sådana förhållanden synas mig statens kostnader för ifrågavarande verksamhet, vilka av medicinalstyrelsen uppskattats till 14,000,000 kronor, icke behöva beräknas till högre belopp än 8,000,000 kronor, varav en mindre del, förslagsvis 1,000,000 kronor, kan antagas bli erforderlig under löpande budgetår, medan återstoden skulle avses för nästa budgetår. För ändamålet torde därför böra anvisas dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor, dels ock å riksstaten för nästa budgetår ett förslagsanslag av 7,000,000 kronor. Anslagen, som lämpligen kunna benämnas sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m., torde böra upptagas under femte huvudtiteln.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de särskilda bestämmelser, som kunna erfordras för genomförande av ifrågavarande förslag.

Utskottet.

Enligt utskottets uppfattning måste det ur skilda synpunkter anses välbeträckt, att staten i nuvarande läge vidtager särskilda åtgärder för att åvaga-bringva en ökad utflyttning till landet av barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till de riktlinjer för statens medverkan i förevarande hänseende, som av departementschefen förordats. Med avseende å förslagets närmare utformning har dock utskottet funnit sig böra göra följande uttalande.

Kungl. Maj:ts förslag utgår från att föräldrarna principiellt skola vara skyldiga att med visst belopp bidra till kostnaderna för barnens uppehälle under sommarvistelse, som ordnats genom utrymningskommissionens försorg. Befrielse från denna skyldighet skall dock kunna medgivas bland annat i de fall, då föräldrarnas (vårdhavarens) beskattningsbara inkomst för föregående år uppgått till högst 1,000 kronor. Enligt vad utskottet inhämtat åsyftas i detta sammanhang med »beskattningsbar inkomst» det beskattningsbara belopp, vartill vederbörande upptagits enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, och icke den beskattningsbara inkomst, som ligger till grund för kommunalskattens uttagande. Utskottet har intet att erinra mot att det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet lägges till grund för medgivandet av befrielse från ifrågavarande bidragsskyldighet men vill för sin del förorda, att inkomstgränsen för vinnande av dylik befrielse nedsättes från 1,000 kronor till 700 kronor. Utskottet önskar tillika framhålla angelägenheten av att blivande bestämmelser i ämnet på denna punkt erhålla en tydlig avfattning.

Förslaget bygger vidare på att lärarpersonalen frivilligt skall medverka vid barnens resor och på förläggningarna enligt tidigare uppgjorda utrymningsplaner. Av propositionen framgår icke, huruvida och i vad mån ersättning skall utgå för denna frivilliga medverkan. Utskottet önskar i anledning härav uttala, att utskottet förutsätter, att i den mån särskild ersättning anses böra utgå, denna icke må överstiga vad som i motsvarande fall skulle hava utgått vid anbefalld utrymning.

Utskottet har tillika uppmärksammat, att enligt det föreliggande förslaget barnen avses skola erhålla fria resor fram och åter även i de fall, där för-

äldrarna på egen hand ombesörjt barnens utflyttning på landet, åtminstone då det gäller längre avstånd och under förutsättning, att lantvistelsen som regel utsträcker till två månader. Syftet härmed angives vara att stimulera föräldrarna till självverksamhet på detta område. Ehuru enligt utskottets uppfattning tvekan kan råda om behovet av en dylik uppmuntran i åtskilliga hithörande fall, har utskottet av praktiska skäl dock icke ansett sig böra förorda en begränsning av Kungl. Maj:ts förslag härutinnan, särskilt som den reella besparing, vilken genom en dylik ändring skulle stå att vinna, torde komma att uppgå till ett relativt ringa belopp.

På grund av de ovissa faktorer, som inverka på medelsbehovet för ifrågasvarande ändamål, synes anledning icke föreligga att med hänsyn till den av utskottet ovan förordade ändringen av Kungl. Maj:ts förslag vidtaga någon jämkning av de äskade anslagsbeloppen.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad utskottet här ovan anført meddela de särskilda bestämmelser, som erfordras för genomförandet av de i statsrådsprotokollet över socialärenden den 31 maj 1940 förordade åtgärderna för beredande av sommarvistelse på landet för vissa barn;

II. under femte huvudtiteln anvisa

a) å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till *Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.* ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

b) å riksstaten för budgetåret 1940/41 till *Sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.* ett förslagsanslag av 7,000,000 kronor.

Stockholm den 4 juni 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Danielsson* i Landeryd, *Andersson* i Fältenborg, *Pauli*, *Andrén*, *Ström* i Lidköping, *Magnusson* i Kalmar och *friherre De Geer*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Svensson*, *Eriksson* i Stockholm, *Danielsson*, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Tidaholm, *Bergström* och *Hansson* i Rubbestad.
